

Бехта І. А.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри англійської філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Бондарчук Н. І.,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри прикладної лінгвістики

Національного університету «Львівська політехніка»

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ІНВЕНТАР МЕТЕОРОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ БРИТАНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ ГАЗЕТ

Анотація. Статтю присвячено стратифікації лексичних масивів, об'єднаних спільною семантикою в наративі про погодні новини (*weather news story*) в британських електронних газетах через побудову ієрархії з огляду на частини мовний принцип за семантичним, тематичним та асоціативним напрямками. Дібраний лексичний корпус поділено на лексико-семантичні, лексико-тематичні і лексико-асоціативні групи, виокремлено домінуючі лексичні угруповання з огляду на їхній кількісний склад. Лексико-семантичні групи сформовано за частини мовним критерієм (лексико-семантичних груп іменників є 7, прикметників – 3, дієслів – 4, прислівників – 3). Виокремлення лексико-тематичних груп відбувалося за тематичним напрямом актуалізації значення, що дало змогу визначити соціальну значимість і пріоритетність тем у наративі про погодні новини. У корпусі дослідження виділено лексико-тематичні групи «Погодні катаклізми/Weather extremes», «Клімат/Climate», «Погода і природа/Weather and nature», «Люди на і погода/Weather and people», «Погодні явища/Weather phenomena». Системний аналіз та структурно-семантична інвентаризація лексики дали змогу виявити потенціал та індивідуально-авторське різнобарв'я мовних одиниць, що виявляється в обсязі значень слова, що функціонують у наративі про погодні новини. Індивідуально-авторське переосмислення лексики погоди формує якісно нові смисли, що доповнюють сферу погодних явищ, передають особливості інтерпретації стихії крізь призму світогляду автора/журналіста, зумовлені їх соціокультурним досвідом і широким спектром асоціацій. Загалом аналіз лексики, що має ключове значення в наративі про погодні новини, уможливив вивчення ознак її дієвості з огляду на використання в певному контексті, а також дослідження процесу інтерпретації тексту читачем. Внаслідок дослідження з'ясовано, що всі три пари груп (лексико-асоціативні, лексико-семантичні, лексико-тематичні) надають індивідуально-авторського смислового оформлення тексту британських електронних газет, збагачують, реалізують і сприяють структурній злагодженості й цілісності наративу про погодні новини в цих типах текстів.

Ключові слова: наратив про погодні новини, метеорологічна лексика, лексико-семантична група, лексико-тематична група, лексико-асоціативна група.

Постановка проблеми. Серед безлічі проблем, що порушують у сучасній лінгвістиці, важливе місце посідає дослідження системних зв'язків різних груп лексики з огляду на три основні

аспекти, а саме семантичний, тематичний та асоціативний, що дає змогу ґрунтовно проаналізувати особливості відносин між лексичними одиницями як мовних і текстових категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних зв'язків лексики займалися українські та зарубіжні науковці (Ш. Баллі, Н.П. Бутенко, П. Джі, Х. Діз, Г. Кларк, Дж. Лайонз, В.В. Левіцький, Ж.В. Марфіна, З.Д. Попова, В. Рейбл, Р. Ромметвайт, Е. Світцер, Ф. де Соссюр, М. Стейверс, І.А. Стернін, Й. Таненбаум, М.Ф. Алефіренко, Л.Г. Бабенко, В.В. Банкевич, Л. Вайсгербер, Л.М. Васильєв, В. Гольдберґ, Ю.М. Караулов, І.М. Кобозєва, М.П. Кочерган, Л.О. Новиков, А.А. Уфімцева, Ф.П. Філін, Г.С. Щур, А.М. Приходько).

Останнім часом значного розвитку набули спроби дослідити, класифікувати, визначити критерії добору лексики погоди (М. Бранік [12], С. Вігінс [14], І. Гір [13], Л.Р. Іщенко [2], О.М. Коломієць [3], В.М. Манакін [4], Т.О. Мизин [7], Г.І. Овсянніков [9]).

Метою статті є багатоаспектний аналіз структурно-семантичних особливостей лексики погоди онлайн-наративу про погодні новини (далі ОНПН) у текстах нового жанрового різновиду *weather news story*. Досягнення поставленої мети передбачає здійснення вибірки семантично, тематично й асоціативно пов'язаних номінацій погоди з урахуванням особливостей мовної та індивідуально-стилістичної семантики мовних одиниць і їх реалізації у текстах неожанру *weather news story*.

Виклад основного матеріалу. Оскільки центральною мовною одиницею вважається слово, то студії мовного значення є більш обґрунтованими на лексико-семантичному рівні, де, на думку О.Д. Огуя, «його змістова сторона виявляється у подвійній констеляції «значення, значимість» та «значення, смисл»» [10, с. 27]. Дослідження мовного значення у тексті зумовлює аналіз його лексичного значення, під час якого відбувається нібито перехід від лінгвістики мови до лінгвістики тексту, семантична структура якого виявляється безпосередньо у текстовому середовищі. Таке «занурення» у текстове середовище спонукає слово до взаємодії з лексичними значеннями інших слів, які разом виформовують лексичну структуру різноматематичних текстів різножанрової типології.

Об'єднання мовних одиниць у тексті наративу про погодні новини парадигматичними, синтагматичними та дериваційними зв'язками зумовлює систематизацію та структурну

організацію лексики в межах тематичних та асоціативних груп, синонімічних та антонімічних рядів, а також словотвірних угруповань. Лексичні угруповання в ОНПН становлять єдину семантичну структуру, що чітко організована ієрархічно відповідно до авторського задуму. На думку М.Ф. Аліференка, «текст є цілісним комунікативним витвором, компоненти якого об'єднані в єдину ієрархічно організовану семантичну структуру комунікативною інтенцією (задумом) його автора» [1, с. 303].

Метикований аналіз дібраного матеріалу дав змогу здійснити класифікацію лексичних одиниць, які репрезентують сферу погоди в ОНПН за структурно-семантичним принципом. Отже, виокремлено лексико-семантичні (далі ЛСГ), лексико-тематичні (далі ЛТГ) і лексико-асоціативні групи (далі ЛАГ) лексичних одиниць, одно- та багатоскладові номінації, словосполучення. На думку Г.В. Межжеріної, входження лексичних одиниць до складу ЛСГ відображає частиномовну селективність слів [6, с. 119–120], тому лексико-семантичні групи виокремлені за частиномовною належністю з використанням методу компонентного і лексико-семантичного аналізу та становлять ЛСГ іменників (7 груп), прикметників (3 групи), дієслів (4 групи) і прислівників (3 групи). До ЛСГ іменників зараховуємо ЛСГ «Атмосфера/Atmosphere», ЛСГ «Погодні стихії/Weather extremes», ЛСГ «Часова локалізація/Time», ЛСГ «Метеорологія/Meteorology», ЛСГ «Розташування/Location», ЛСГ «Люди/People», ЛСГ «Емоційний стан/Emotional state», до ЛСГ прикметників – ЛСГ «Опис погоди/Weather description», ЛСГ «Оцінки погоди/Weather evaluation», ЛСГ «Емоційне сприйняття/Emotional appeal». Окрім ЛСГ іменників і прикметників, в ОНПН виокремлюємо ЛСГ дієслів (ЛСГ «Зміни/Change», ЛСГ «Фізична діяльність/Physical activity», ЛСГ «Емоційно-психологічний стан/Emotional and psychological state», ЛСГ «Розумова діяльність/Mental activity») і ЛСГ прислівників (ЛСГ «Місце/Place», «Спосіб/Manner» і «Час/Time»), наповнення яких є кількісно меншим, проте вони заслуговують на увагу, позаяк допомагають розкрити тему погоди у всій повноті індивідуально-авторського бачення, оскільки проєкція індивідуальної мовної картини світу в тексті нарративу про погодні новини відбувається саме крізь лексику. Відбиваючи у своїй сутності фрагмент мовної індивідуально-авторської картини світу [11, с. 23], тематична лексика дає змогу виявити в ній рефлексії етнокультурних цінностей автора як представника певної соціокультурної спільноти [8, с. 12–13].

Наведені ЛСГ різної частиномовної належності демонструють семантичне різнобарв'я лексики в ОНПН. Наприклад, лексико-семантична актуалізація атмосферних явищ в ОНПН експлікує понятійну сутність погодних умов: *“The heat and humidity over much of Britain have triggered thunderstorms”* (T, 27.05.2014). Завдяки семантичній візуалізації синонімічних рядів вдалося з'ясувати, що наявність чималої кількості слів в ОНПН, котрі вербалізують різні вияви одного явища (наприклад, дощу), свідчить про поширеність і важливість цього феномена у британській лінгвокультурі: *“Summer will be a total washout with miserable wet weeks of floods, storms, torrential downpours and even hail”* (S, 12.05.2016). Лексико-семантична експлікація емоцій лексичними одиницями, що передають руйнівні наслідки погодних переверотів крізь призму свідомості індивіда і постають віддзеркаленням його внутрішнього стану, надають оповіді емоційного і суб'єктивного характеру: *“And the school children <...> were in a snowy wonderland where there*

was no school, no rules and nothing to worry about. I've never seen London secondary school kids look filled to the brim with such girlish glee” (T, 06.02.2014).

Важливими елементами структуризації лексики у тексті є використання ключових слів, які слугують засобом акцентування інформації (вказують на домінуючі теми, що мають додаткове смислове навантаження) та викликають в адресата очікувану реакцію й асоціації. Крім того, важливою ознакою тематично згуртованої лексики є здатність повторюватись, що стає поштовхом до набуття лексичними одиницями ключового лейтмотивного значення, забезпечує єдність теми й сприяє становленню тематичної сітки тексту нарративу про погодні новини.

Безумовно, такою домінуючою темою в ОНПН є погода, репрезентація якої виявляється передусім на лексико-тематичному рівні, де мова стає засобом поєднання лексико-тематичних одиниць у смислову єдність. Тема погоди в проаналізованих електронних текстах нежанру *weather news story* є віддзеркаленням погодних явищ і подій, що відбуваються зараз у всьому світі. Ця тема має людиноцентричний фокус, бо на яскравих прикладах повідомлення про погодні зміни й катаклізми передає глибоку ідею: спустошливий і згубний вплив людини доби Антропоцену (Anthropocene) на природу, що спричиняє глобальні зміни клімату й погоди: *“Scientists say flooding in Britain, record US temperatures and Australian wildfires linked to El Niño making effects of man-made climate change worse”* (G, 27.12.2015).

Виокремлення лексико-тематичних груп відбувалося за тематичним напрямом актуалізації значення, що дало змогу визначити соціальну значимість і пріоритетність тем в ОНПН. У корпусі дослідження виділено ЛТГ «Погодні катаклізми/Weather extremes», «Клімат/Climate», «Погода і природа/Weather and nature», «Людина і погода/Weather and people», «Погодні явища/Weather phenomena». У наведеному далі фрагменті ЛТГ «Погода і природа/Weather and nature» відображає проблему нетипових природних процесів навесні, причиною яких є згубний вплив людини на природу. *“The east wind could cut tungsten, the daffodils are weeks behind and the first chiffchaffs are late. It's a cold spring and the two things everybody seems to agree upon are that there's something weird about the weather and it's our fault. Both are almost certainly wrong”* (T, 29.03.2014). В іншому прикладі фіксуємо переплетення тематичної лексики, адже разом із географічними пейзажами вимальовується опис світу природи: *“It's a chilly morning in southern Tuscany and the mist is rolling across slumbering fields, shrouding the distant hilltop town of Montalcino. The silence is total – apart from the occasional gunshot because this is hunting season – and the view is sublime”* (T, 25.11.2017). ЛТГ «Погодні явища/Weather phenomena» об'єднує лексичні одиниці номінації різних погодних явищ та їх виявів, ангажованих у текстах нарративу про погодні новини: *“The prediction by forecasters that most of the country will be basking in warm sunshine much of the weekend came accompanied by a warning”* (T, 24.05.2015).

Асоціативне збагачення лексико-семантичних та лексико-тематичних груп метеорологічної лексики в ОНПН сприяє розгортанню текстового значення слів, увиразненню оповіді, виявляється у формуванні лексико-асоціативних угруповань. ЛАГ відображають закономірності функціонування мовних одиниць за формальним чи логіко-семантичним показником [5, с. 367]. ЛАГ сприяють формуванню асоціативної структури ОНПН з огляду на сферу референції (*sphere of reference*), яка

певним чином обмежує кількість асоціативних зв'язків. Отже, в ОНПН виокремлено п'ять таких ЛАГ: «Пори року/Seasons», «Погодні явища/Weather Phenomena», «Природне середовище/Environment», «Власні назви/Proper Names», «Емоції/Emotions». У наступному прикладі асоціативне розростання виформовується довкола ознак часової локалізації, що фіксуємо в асоціативному зв'язку між порою року, несприятливими погодними умовами і типовим для цього періоду одягом/взуттям, що сприяє створенню денотативного тла нарративу: *“Contrary to popular belief, it's actually working age adults who have most slips and trips outside in cold and icy weather, not older people, which is why it's important to wear shoes with a good, slip-resistant grip to prevent any accidental falls”* (DM, 26.01.2015).

Саме через образність і дифузність погодних феноменів чільне місце в ОНПН посідає метафора. Наведемо приклади асоціативного збагачення ЛТГ «Погодні явища/Weather phenomena» в контексті. *“On New Year's Day, members of the stricken community on Royal Deeside appeared dazed at the scale of the devastation wrought by Storm Frank, swapping stories of personal losses on street corners, amid fears that some residents may be unable to return to their waterlogged homes for up to a year”* (G, 01.01.2016). Оживлення явищ погоди фіксуємо також у такому фрагменті: *“No sooner had the vernal equinox gone out of the front door than snow piled in round the back”* (G, 27.12.2014).

Асоціативний візерунок тематичної лексики погодних явищ в ОНПН простежуємо через метафоричне порівняння явищ погоди: *“Wet, heavy snow, shovelled in on an Arctic wind, had skittled trees across the old railway line like barricades”* (G, 26.03.2014); *“All month the weather has been changing at a bewildering speed, with temperatures going up and down like a yo-yo and rain falling in torrents”* (T, 22.11.2017) і метафоричне зображення погодних явищ: *“The wind pushed spoons of snowdrift between gaps in hedges at the top, and the fields deepened to waist height in windrows piled against the wood”* або *“As if to gloat, a raven slewed above giving a double „kronk” – hard times – through dancing snowflakes”* (G, 24.04.2014).

Вагоме місце в асоціативному розгортанні оповіді ОНПН посідають емотивні конотації за асоціативного збагачення ЛСГ номінацій емоційного стану і ЛСГ номінацій емоційного сприйняття, що простежуємо у формуванні ЛАГ «Емоції/Emotions». Асоціативна експлікація емоцій набуває увиразнення в розмаїтих контекстах. *“Let's just take five minutes, or better still, a month, to look out of the window, where there is plainly a weather event going on, the unforeseeability of which may be disputed by meteorologists; but if these two years have taught us anything, it's that we've all had quite enough of experts”* (G, 10.12.2017).

Отже, існування лексико-семантичних, лексико-тематичних і лексико-асоціативних угруповань, які структурують текст нарративу і збагачені смисловим навантаженням, забезпечує розгортання нарративу про погодні новини в текстах британських електронних газет та цілісність його семантичної організації.

Висновки. Таким чином, розгалужена ієрархічна організація лексичних угруповань (семантичних, тематичних, асоціативних) є свідченням, з одного боку, рівневого представлення лексики, що репрезентує сферу погоди в ОНПН, а з іншого боку, системності та впорядкованості смислових зв'язків між лексичними одиницями онлайн-нарративу відповідно до задуму автора/журналіста.

Література:

1. Алефиренко Н.Ф. Спорные проблемы семантики : монография. Москва : Гнозис, 2005. 326 с.
2. Іщенко Л.Р. Загальні назви явищ погоди за диференційними ознаками у говірках центрального Поділля. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки.* 2015. Вип. 6. С. 93–100.
3. Коломієць О.М. Сучасні методи дослідження синопітичних текстів публіцистичного стилю. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2015. № 18. Т. 2. С. 114–116.
4. Манакин В.Н. Сопоставительная лексикология. Киев : Знання, 2004. 327 с.
5. Марфіна Ж.В. Мовна асоціація як поняття психолінгвістики та лінгвостилістики. *Вісник Львівського університету. Серія «Філологічна».* 2004. Вип. 34. Ч. 2. С. 366–372.
6. Межжеріна Г.В. Структурна організація семантичних одиниць (поле –лексико-семантична група – слово). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика.* 2002. Вип. 5. С. 114–126.
7. Мизин Т.О. Вербалізація концепту weather/погода в англійській та українській мовних картинах світу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.* 2013. Вип. 2. С. 115–118.
8. Новиков Л.А. Художественный текст и его анализ. 3-е изд. Москва : изд-во ЛКИ, 2007. 304 с.
9. Овсянников Г.И. Семантико-синтаксическая характеристика метеонимов в современном английском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 1982. 22 с.
10. Огуй О.Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії. Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи. Чернівці : Золоті литаври, 1998. 369 с.
11. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя : Прем'єр, 2008. 332 с.
12. Branick M. Comprehensive Glossary of Weather Terms for Storm Spotters. NWS Forecast Office, National Weather Service, 1996. P. 31–41.
13. Geer I. Glossary of Weather and Climate. Boston, MA : American Meteorological Society, 1996. 271 p.
14. Wiggins S.A. Weathering the Psalms: A Meteorothological Survey. Wipf and Stock Publishers, 2014. 202 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

15. G – The Guardian, 2014–2017. URL: <https://www.theguardian.com/uk>.
16. DM – The Daily Mail, 2014–2017. URL: <https://www.thedailyemail.co.uk>.
17. S – The Sun, 2014–2017. URL: <https://www.thesun.co.uk>.
18. T – The Times, 2014–2017. URL: <https://www.thetimes.co.uk>.

Bekhta I., Bondarchuk N. Structural and semantic stratification of meteorological lexis of British electronic newspapers

Summary. The article focuses on the presentation of lexical structure of the weather news stories and the analysis of its organization in the formation of the semantic and structural peculiarities of the new genre in British electronic press. The stratification of lexical units, which represent the semantics of weather, is carried out according to the semantic, thematic and associative direction (lexical-semantic, lexical-thematic, and lexical-associative groups respectively). Lexical-semantic groups are singled out according to the part of speech and comprise groups of nouns (7 groups), adjectives (3 groups), verbs (4 groups) and adverbs (3 groups). The

dominant lexical-semantic groups are “Emotional state”, “Weather description”, “Weather evaluation”, “Meteorology” and “Atmosphere”. The systematization of the vocabulary on the thematic direction has allowed distinguishing dominant lexical-thematic groups (“Weather extremes”, “Weather and people”, “Weather phenomena”) that testifies to the anthropocentric focus of weather news stories in modern British electronic press. Lexical-semantic and lexical-thematic groups are characterized by the enrichment/diversification of the weather vocabulary based on associative relationships, which is revealed in the formation of lexical-associative groups (“Seasons”, “Weather phenomena”, “Natural environment”, “Proper names”, “Emotions”). The

study shows that lexical-associative groups, together with lexical-semantic and lexical-thematic groups represent individual lexical choice, enrich, implement and contribute to the structural coherence and integrity of the online narrative of weather news stories. Current research and the analysis of the texts studied demonstrate the interdependence of the lexical structure of the weather news story and the author’s/journalist’s intentions, where the author’s worldview acquires a semantic expression in the lexical structure of the weather news stories.

Key words: online narrative, weather news story, lexical structure, weather vocabulary, lexical-semantic group, lexical-thematic group, lexical-associative group.